

Γεννήσεις και γονιμότητα των γενεών στην Ελλάδα, χθες και σήμερα

Βύρων Κοτζαμάνης, Αναστασία Κωστάκη *

Δημογραφικά προτάγματα
στην έρευνα και πρακτική στην Ελλάδα

DIRAP

dirap.demo@uth.gr

FLASH NEWS
2022#12

Το «δημογραφικό» βρίσκεται πλέον στην επικαιρότητα με τις ανησυχίες να επικεντρώνονται στον περιορισμένο αριθμό των γεννήσεων και στους εδώ και δεκαετίες χαμηλούς δείκτες ετήσιας γονιμότητας (<1,5 παιδιά/γυναίκα), γεννήσεις και δείκτες που συγκρινόμενοι με αυτούς των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών αφήνουν να διαφανούν σημαντικές αλλαγές. Η μείωση των γεννήσεων και των ετήσιων αυτών δεικτών είναι αποτέλεσμα των μεταπολεμικά αλλαγών των αναπαραγωγικών μας συμπεριφορών, αλλαγών που αποτυπώνονται και σε πλήθος άλλων δημογραφικών δεικτών. Η αναφορά σε κάποιους από τους δείκτες αυτούς μας επιτρέπει να κατανοήσουμε πώς από 1,545 εκατομ. γεννήσεις την δεκαετία 1956-1965 αναμένεται να έχουμε μόνον 835 χιλ. την δεκαετία 2016-2025 και πώς από 2,25 παιδιά ανά γυναίκα στις γενεές που γεννήθηκαν γύρω από το 1930 θα έχουμε λιγότερα από 1,5 παιδιά στις εγγονές τους, τις γυναίκες δηλαδή που γεννήθηκαν γύρω από το 1985. Είναι όμως, ταυτόχρονα, ιδιαίτερα χρήσιμη και για τους επιφορισμένους με την λήψη μέτρων πολιτικής για την ανόρθωση της γονιμότητας.

Οι γεννήσεις χθες και σήμερα

Οι γεννήσεις κάθε χρονιά είναι προϊόν δύο ανεξάρτητων παραγόντων: του πλήθους των γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας και του τελικού αριθμού των παιδιών που θα κάνουν οι γυναίκες αυτές (καθώς και της ηλικίας που θα φέρουν στον κόσμο τα παιδιά τους).

Οι 1,545 εκατομμύριο γεννήσεις της πρώτης μεταπολεμικής δεκαετίας για την οποία διαθέτουμε πλήρη στοιχεία (κατανομή τους ανά ηλικία της μητέρας) προέρχονται κυρίως από γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω από το 1930 (το 64% δε των γεννήσεων αυτών από μητέρες μικρότερες των 30 ετών). Οι ετήσιοι δείκτες γονιμότητας της περιόδου αυτής κυμαίνονταν από 2100 - 2300 παιδιά/1000 γυναίκες και η μέση ηλικία της μητέρας στην απόκτηση των παιδιών από 28 έως 29 έτη. Το πλήθος των γυναικών ηλικίας 20-35 ετών τη δεκαετία αυτή -όλες Ελληνίδες- κυμαίνεται γύρω από τα 1,1 εκατομμύριο, το σύνολο όλων των γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας (20-44 ετών) γύρω από το 1,6 εκατομ., οι εκτός γάμου γεννήσεις είναι ελάχιστες (1,5% του συνόλου). Τέλος, οι πρώτες γεννήσεις αποτελούν το 41% το συνόλου, οι δεύτερες το 33%, οι τρίτες το 14% και οι τέταρτες και άνω το 12% περίπου.

Οι αναμενόμενες 835 χιλ. γεννήσεις την περίοδο 2016-2025 (710 χιλ. λιγότερες από αυτές της δεκαετίας 1956-1965) θα προέλθουν κυρίως από γυναίκες 30-44 ετών (το 70% έναντι του 35% το 1956-1965) που γεννήθηκαν γύρω από το 1985. Οι ετήσιοι δείκτες γονιμότητας αναμένεται να κυμανθούν το 2016-2025 γύρω από τα 1400 παιδιά/1000 γυναίκες (700 έως 900 παιδιά λιγότερα σε σχέση με μια εξηκονταετία πριν) και η μέση ηλικία στη γέννηση των παιδιών εγγίζει τα 32 έτη (4-5 έτη υψηλότερη από την αντίστοιχη της περιόδου 1956-1965). Οι γυναίκες ηλικίας 30-45 ετών τη δεκαετία 2016-2025 (το 85% Ελληνίδες και το 15% αλλοδαπές) κυμαίνονται γύρω από το 1 εκατομ. και όλες οι γυναίκες αναπαραγωγικής ηλικίας (20-44 ετών) γύρω από το 1,6 εκατομ, μη διαφέρουσες σημαντικά από τις γυναίκες των ίδιων ηλικιών της περιόδου 1956-1965. Οι γεννήσεις από αλλοδαπές μητέρες θα αποτελέσουν το 1/6 σχεδόν των 835 χιλ. αναμενόμενων γεννήσεων, οι εκτός γάμου το 14-16% (έναντι <1,5% το 1956-1965), σχεδόν μια στις δυο από τις γεννήσεις αυτές θα προέρχονται από συμβιώσεις σε σύμφωνο. Το 31% μόνον των γεννήσεων θα προέρχεται πλέον από γυναίκες μικρότερες των 30 ετών (έναντι του 64% έξι δεκαετίες πριν), οι πρώτες γεννήσεις θα αποτελούν περίπου το 48-49% του συνόλου, οι δεύτερες το 37-38 %, οι τρίτες το 10% και οι τέταρτες και άνω το 4-5%.

Τα δεδομένα που παραθέσαμε μας δίδουν μια σαφή εικόνα των σημαντικών αλλαγών που επήλθαν ανάμεσα στις δυο συγκρινόμενες δεκαετίες. Οι διαφορές δεν αφορούν μόνον το πλήθος των γεννήσεων (μείωση κατά 700 χιλ. και κατά 45%) και τις τιμές των συγχρονικών δεικτών (από 2300-2100 παιδιά/1000 γυναίκες το 1956-1965 σε 1450-1350 παιδιά/1000 γυναίκες το 2016-2025). Η μέση ηλικία στην απόκτηση των παιδιών έχει αυξηθεί, το ειδικό βάρος των εκτός γάμου γεννήσεων έχει δεκαπλασιασθεί και ένα σημαντικό μέρος τόσο του συνόλου των γεννήσεων (μία στις έξι) όσο και των τέταρτων και άνω προέρχεται πλέον από αλλοδαπές γυναίκες. Ταυτόχρονα 69 στις 100 γεννήσεις θα προέρχονται από μητέρες μεγαλύτερες των 30 ετών (συγκριτικά με μόλις 36 στις 100 το 1956-1965) ενώ οι τρίτες και άνω γεννήσεις θα αποτελούν το 13-14% έναντι του 26% το 1956-1965. **Είναι ταυτόχρονα προφανές ότι η μείωση κατά 46% των γεννήσεων ανάμεσα στις δυο προαναφερθείσες περιόδους δεν οφείλεται στο μικρότερο πλήθος των γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας το 2016-2025 σε σχέση με το αντίστοιχο πλήθος της περιόδου 1956-1965. Οφείλεται κυρίως στη μείωση της γονιμότητας των γενεών από τις οποίες προήλθαν ή από τις οποίες θα προέλθουν οι γεννήσεις των δυο αυτών περιόδων (από τη μείωση δηλαδή του μέσου αριθμού παιδιών ανά γυναίκα που έφεραν ή θα φέρουν στον κόσμο οι γενεές αυτές).**

*Καθηγητές Δημογραφίας (bkotz@uth.gr και kostaki@aubg.gr), κύριοι ερευνητές, Ερευνητικό Πρόγραμμα (ΕΛΙΔΕΚ) "Δημογραφικά Προτάγματα στην Έρευνα και Πρακτική στην Ελλάδα".

Η γονιμότητα των παλιότερων και των νεότερων γενεών

Όπως αναφέραμε, οι γεννήσεις της δεκαετίας 1956-1965 προέρχονται κυρίως από γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω από το 1930, ενώ αυτές της δεκαετίας 2016-2025 από τις γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω από το 1985. Επομένως αν συγκρίνουμε τη γονιμότητα των πρώτων με τις δεύτερες είναι σαν να συγκρίνουμε - λαμβάνοντάς υπόψη την μέση ηλικία στην απόκτηση των παιδιών - την γονιμότητα εγγονών και γιαγιάδων.

Ειδικότερα, εκτιμάται ότι οι 1000 γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω από το 1930 έκαναν κατά μέσο όρο 2250 παιδιά, οριακά αναπαραγόμενες αν λάβει κανείς υπόψη την υψηλή βρεφική, παιδική και εφηβική θνησιμότητα της εικοσαετίας 1930-1950 (υπενθυμίζουμε ότι αν η θνησιμότητα είναι μηδενική, για να αντικατασταθούν 1000 γυναίκες από 1000 κόρες σε ηλικία που με την σειρά τους θα κάνουν παιδιά θα πρέπει οι 1000 αυτές γυναίκες να φέρουν στον κόσμο 2050 παιδιά). Οι 1000 γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω από το 1985 (Ελληνίδες και αλλοδαπές) αναμένεται να κάνουν περίπου 1450 παιδιά και, επομένως, το «έλλειμμα» για την πλήρη αντικατάστασή τους είναι σημαντικό καθώς απαιτούνται περισσότερα από 600 επιπλέον παιδιά από αυτά που θα κάνουν ώστε κάθε μια από αυτές να αντικατασταθεί από μια κόρη. Οφείλουμε ταυτόχρονα δε να υπενθυμίσουμε ότι η μείωση της γονιμότητας στις γυναίκες που γεννήθηκαν μετά το 1900 ήταν σχεδόν συνεχής (με μικρές περιόδους σταθεροποίησης γύρω από τα 2,0 παιδιά/γυναίκα στις γενεές 1945-1960) καθώς η Ελλάδα δεν γνώρισε το «baby-boom» που χαρακτήρισε τις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες την πρώτη μεταπολεμική περίοδο. Έτσι, όσες γυναίκες γεννήθηκαν στις αρχές του προηγούμενου αιώνα έκαναν κατά μέσο όρο περισσότερα από 3 παιδιά, αυτές που γεννήθηκαν μια εικοσαετία αργότερα 2,4, όσες γεννήθηκαν την πρώτη μεταπολεμική δεκαετία γύρω από τα 2,0 και οι γεννηθείσες το 1970-1980 από 1,6 έως 1,5 παιδιά ανά γυναίκα.

Ας εξετάσουμε όμως πώς προκύπτει η μείωση κατά 800 παιδιά ανάμεσα στις 1000 γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω από το 1930 και στις αντίστοιχες που γεννήθηκαν γύρω από το 1985 (από 2250 σε 1450 παιδιά). Η μείωση αυτή οφείλεται κυρίως σε δυο λόγους: 1) στην αύξηση του ποσοστού των γυναικών που δεν έφεραν ή δεν θα φέρουν στον κόσμο ένα παιδί (εκτιμάται ότι το ποσοστό αυτό ήταν 15% στις γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω από το 1930 ενώ εγγίζει το 24% σε αυτές που γεννήθηκαν γύρω από το 1985), και 2) στη συνεχή μείωση των πιθανοτήτων στις γυναίκες που γεννήθηκαν μετά το 1960 και έφεραν στον κόσμο ένα παιδί να κάνουν ένα δεύτερο, καθώς και σε εκείνες που έκαναν ένα δεύτερο να φέρουν στον κόσμο ένα τρίτο. Οι προαναφερθείσες αλλαγές συντέιναν και στη σημαντική μείωση των γυναικών με τρία τουλάχιστον παιδιά (από 350 στις 1000 γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω από το 1930 σε 120 στις 1000 γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω από το 1985, δηλ. 230 λιγότερες). Επομένως, ακόμη και αν δίνονταν κάποια «εξαιρετικά» κίνητρα στις τρίτεκνες γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω από το 1985 και το ποσοστό αυτών που από τρία θα κάνουν τέσσερα ή περισσότερα διπλασιαζόταν, ο διπλασιασμός αυτός ελάχιστα θα επηρέαζε τον τελικό αριθμό των παιδιών που θα έκαναν κατά μέσο όρο οι γυναίκες των γενεών αυτών καθώς θα είχαμε μόνον 35 παιδιά επιπλέον (1485 ανά 1000 γυναίκες έναντι 1450 στις γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω από το 1985). Η μη κατανόηση από τους πολιτικούς μας των αλλαγών αυτών στην γονιμότητα των μετά το 1960 γενεών οδήγησε στη λήψη μέτρων επικεντρωμένων σχεδόν αποκλειστικά στους πολυτέκνους (4 παιδιά και άνω), μέτρα που προφανώς δεν απέτρεψαν τις πτωτικές τάσεις της γονιμότητας.

Με βάση τα προαναφερθέντα, η ανακοπή των τάσεων αυτών, η σταθεροποίηση και στη συνέχεια η ανόρθωση της γονιμότητας δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί **i) αν το ποσοστό των γυναικών χωρίς παιδιά σταθεροποιηθεί γύρω από το 25% στις νεότερες γενεές, και, ii) αν δεν αυξηθούν οι πιθανότητες όσων έχουν ένα πρώτο παιδί να κάνουν ένα δεύτερο και δευτερευόντως όσων έχουν κάνει ένα δεύτερο να φέρουν στον κόσμο ένα τρίτο.** Αυτό φυσικά προϋποθέτει τη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για την απόκτηση του επιθυμητού αριθμού παιδιών και, ειδικότερα, την άρση των ασυμβατοτήτων ανάμεσα στην εργασιακή και οικογενειακή ζωή -αλλά και των υφιστάμενων ακόμη εντόνων έμφυλων διακρίσεων σε πλήθος πεδίων-, τη μείωση του επιπλέον κόστους -άμεσου και εμμέσου- που προκύπτει από την έλευση ενός παιδιού, την απόδοση στους εργαζόμενους/ες στον ιδιωτικό τομέα που έχουν παιδιά (ή περιμένουν ένα παιδί) των όποιων πλεονεκτημάτων έχουν οι αντίστοιχοι εργαζόμενοι/ες στον δημόσιο τομέα, τη δυνατότητα στέγασης χωρίς συνταρακτική επιβάρυνση του οικογενειακού προϋπολογισμού μέσω ενός νέου εκτεταμένου προγράμματος κοινωνικής κατοικίας, την ταχύτατη μείωση των ιδιαίτερα υψηλών ακόμη ποσοστών ανεργίας στους νέους, την αύξηση των διαθέσιμων εισοδημάτων τους καθώς και τον περιορισμό των επισφαλών σχέσεων εργασίας τους. Προϋποθέτει όμως ταυτόχρονα και ένα αποτελεσματικό και διευρυμένο κράτος προνοίας που θα προσφέρει -εκτός των άλλων- μια επαρκή στήριξη και θα αίρει μερικώς τη διάχυτη για το μέλλον ανασφάλεια των νέων γενεών που αποτελεί ένα από τα εμπόδια για τη δημιουργία της όποιας μορφής οικογένειας και την απόκτηση των όποιων παιδιών επιθυμούν....

DIRAP

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ
ΠΡΟΤΑΓΜΑΤΑ
ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΚΟΝΔΥΛΙΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ερευνητικό πρόγραμμα
χρηματοδοτούμενο από:

ΕΛΙΔΕΚ.
Ελληνικό Ίδρυμα
Έρευνας & Καινοτομίας

Αρ. έργου: 2988

